

vislosti s praxí“. Jeho osobnost a dílo dále přibližuje sborník *František Tenčík 1912–1974* (1982), bibliografie jeho prací z roku 1992 zpracovaná Michaelou Horákovou i rozličné časopisecké medailony otištěné zejména ve Zlatém máji a v Ladění. Ve zmíněném Ladění vyšla v čísle 4/1997 anketa, v níž na Tenčíka vzpomínali jeho

kolegové a spolupracovníci Dušan Jeřábek, Milan Kopecký, Miroslav Tmė, Bohumil Marčák nebo Vlastimil Válek. Jejich vzpomínky vyzněly unisono velmi pozitivně. Krátce to lze vyjádřit slovy Bohumila Marčáka, který o Františku Tenčíkovi prohlásil: „Byl mužný postavou i charakterem...“ J. Poláček

Vzpomínka na prof. MUDr. Adolfa Žáčka, DrSc. (1917–2010)

Prof. MUDr. Adolf Žáček, DrSc. by se 15. prosince 2012 dožil 95 let. Jeho pracovní aktivity byly úzce spjaty s přínosem i problémy oboru „sociální lékařství“, jehož byl po desetiletí významným a všeobecně respektovaným představitelem.

Ústav sociálního lékařství založil na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity prof. Hamza už před 90 lety, v roce 1922 jako čtvrtý takový ústav v Evropě. Od svých počátků se ústav musel potýkat s mnoha překážkami a v některých fázích byla ohrožena i jeho samotná existence. Po smrti profesora Hamzy v roce 1930 se přednostou ústavu stal prof. Roček, tehdejší přednost Ústavu hygieny. I když kontinuita práce byla přerušena v důsledku uzavření vysokých škol během nacistické okupace, podařilo se hned od školního roku 1945/46 přednášky obnovit. Z Bratislavy byl tehdy povolán profesor dr. Ewald Tománek, k němuž na ústav nastoupil jako mladý asistent dr. Žáček hned po své promoci v roce 1946. Obor tehdy hledal své místo jak ve výzkumu, tak ve výuce i ve zdravotnické praxi.

K rozvoji oboru významně přispělo několik prací začínajícího univerzitního pedagoga dr. Žáčka, např. Zdravotně sociální přehled okresu jako zdravotní index (1948), Přirozená měna obyvatelstva města Brna v dynamickém pozorování

(1948), Rakovina v CSR jako zdravotně sociální problém (1951) a Základy zdravotnické statistiky (1952). Výborné výsledky práce vědecké i pedagogické vedly k habilitaci (1953) i k následnému jmenování profesorem (1957).

Zásadním milníkem v činnosti ústavu jako celku i v práci prof. Žáčka bylo jeho dvouleté působení v Ústředí Světové zdravotnické organizace v Ženevě. Plně si tehdy uvědomil význam epidemiologie, zejména pokud se epidemiologické me-

tody aplikují na souhrnnou problematiku zdravotního stavu obyvatelstva. To vedlo k následně přípravě učebních textů a později i k významné obsáhlé monografii *Metody studia zdraví a nemocí v populaci*, která vyšla v roce 1974 a po doplnění a rozšíření ještě v roce 1984.

Přirozená a nesporná autorita prof. Žáčka, které se těšil v odborné veřejnosti, jej předurčila k řadě jednání, která měla zásadní význam pro další osud oboru. Koncem padesátých let byl ústav přejmenován podle sovětského vzoru na Ústav organizace a řízení zdravotnictví. Oficiálním úkolem ústavu bylo objasňovat a vysvětlovat tehdejší polické, ekonomické a organizační změny ve zdravotnictví. Důsledkem byla simplifikace široké problematiky oboru a podceňování studia sociálních determinant zdraví.

Uvedená skutečnost však pro profesora Žáčka neznamenal zásadní omezení, spíše naopak. Byla mu motivem pro systematickou koncepční tvůrčí práci, jejímž smyslem bylo orientovat sociální lékařství na základní priority péče o zdraví na populační úrovni. Jedním z výsledků jeho soustavné práce byla publikace *Koncepce teorie a organizace čs. zdravotnictví jako vědního oboru*, která vyústila ve změnu názvu oboru na Sociální lékařství. Obdobně se změnil i název ústavu. Ke koncepčním otázkám se prof. Žáček vyslo-

voval i nadále, např. v práci *Koncepce sociálního lékařství jako vědního oboru*. K významnějším pracím z pozdějších let lze uvést např. *Nezdary, problémy a naděje transformace zdravotnictví (1997)* a *Determinanty zdraví a zdravotní politika (2000)*.

Jakkoli jsou výsledky odborné i pedagogické práce prof. Žáčka obdivuhodné, jeho věrohodnost a autorita vycházela především ze vzácných povahových vlastností. V uspěchaných dobách si dovedl najít čas na klidný rozhovor, nezaujaté posouzení situace i na hluboce uvážlivé zvládnutí nejružnějších problémů.

Prof. Žáček dovedl neokázale a s taktem řídit i složitá jednání. Patřil k těm ušlechtilým lidem, kteří se dokáží i z neznáma a chaosu dobrat plodného poznání a kteří dovedou planá podráždění přetvářet ve vzájemnou důvěru a společnou tvůrčí práci, která má smysl.

Ústav sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví dodnes staví na myšlenkách a podnětech, které mu dal do vínku prof. Žáček. Dosavadní vývoj i současná situace mu v mnohém dávají za pravdu. Jde např. o narůstající vliv sociálních determinant zdraví, prohlubující se sociální stratifikace společnosti, význam epidemiologických i statistických důkazů a potřeba nejen vzdělání, ale i soustavné výchovy, která by měla stavět na osobním příkladu.

J. Holčík